

Gunnar Ågren är Gud

| av Peter O Sellgren

I dag vill kollektivistiska krafter att vår tids överhet – politikerna, myndigheterna och folkhälsoexpertisen – skall lyfta ansvaret för vår egen hälsa och välgång från våra axlar. Längst fram i kampen mot individuellt ansvar står Folkhälsoinstitutet och dess generaldirektör Gunnar Ågren.

SÅ SANT MIG Gud skal hielpa till Lif och Siähl. Avslutningsfrasen på den högtidliga ed från 1711 som jordegummorna fick avlägga när barnmorskevärvet hade börjat regleras av Collegium Medicum, föregångaren till vår tids Socialstyrelse, kan samtidigt få representera början till slutet på den epok som snart skulle komma att brytas mot upplysningens tidevarv. Uppfattningen att den enskilde själv kan påverka sitt liv – att det alls inte är predestinerat av Gud – vann allt större acceptans i takt med att vetenskap och upplysning, förnuft och framåt-skridande, blev den nya tidens ideal.

Vi kan konstatera att vi på många sätt i dag har sluttit cirkeln. Efter att åtminstone vi i västvärlden under något hundratal år gjorde en utflykt till förnuftets jaktmarker, där tron på människan och hennes vidunderliga förmågor var i det närmaste obegränsad, har vi nu kommit åter till den punkt i utvecklingen då vi ännu en gång anses oförmögna att i någon större utsträckning själva ha möjlighet att bestämma över våra liv.

Men numera är det inte till Gud vi förväntas sätta vårt hopp. I dag är det Statens folkhälsoinstitut, socialdepartementet och Socialstyrelsen som tror att de ålagts det yttersta ansvaret för vår levnad.

Det huvudsakliga ansvaret för folkhälsofrågor i Sverige ligger hos Statens folkhälsoinstitut med cirka 150 anställda.

I regeringens regleringsbrev specificeras att Folkhälsoinstitutet skall vara aktivt inom tre verksamhetsområden: Samordnat folkhälsoarbete, Hälsofrämjande levnadsvanor och Smittskydd och hälsoskydd. I statsbudgeten uppgår Folkhälsoinstitutets anslag för själva myndighetsdriften till 129 596 000 kronor. Utöver detta disponerar man 58 miljoner kronor för insatser mot aids och drygt 56 miljoner kronor för folkhälsopolitiska åtgärder: anslag till Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN), anslag för förebyggande av spelberoende samt tobaksförebyggande åtgärder.

Generaldirektören för Folkhälsoinstitutet heter sedan den 1 november 1999 Gunnar Ågren. I skriften Vår roll

och i anslutning till sin presentation på institutets hemsida delger han institutets medarbetare och övriga medborgare sin syn på vad folkhälsa handlar om.

”Ytterst handlar folkhälsa om i vilket samhälle vi vill leva. Det finns ett nära samband mellan demokrati, delaktighet, jämlikhet och social trygghet å ena sidan och en bra folkhälsa å den andra. Målet för den nya folkhälsopolitiken är att människors hälsa ska ses som ett av de allra mest angelägna övergripande målen för hela samhällspolitikerna.”

Från 1700-talets första tecken på en mer medveten folkhälsopolitik, syftande till att förebygga sjukdomar och i möjligaste mån öka befolkningens medellivslängd, har folkhälsan i våra dagar med andra ord börjat anses vara en förutsättning för människors samhällsintresse, för materiell jämlikhet – ja, till och med ett av grundfundamenten för en fungerande demokrati.

Låt oss först och främst slå fast den mänskliga drift som väcker sådant huvudbry hos socialministrar, folkhälsoarbetare och andra som under de goda föresatsernas flagg vill bestämma över sin omvärld: att människor i många lägen prioriterar andra värden framför den egna hälsan.

TROSVISSHET

Det kan tyckas vara ett märkligt människosläkte vi har att göra med, som inte alltid placerar den egna hälsan och ett genomsunt och långt liv i första rummet. För de krafter som till följd av sin ideologiska övertygelse inte hyser någon större tolerans för att människor prioriterar sina livsval på ett ”felaktigt” sätt, framstår detta naturligtvis som ett avsevärt problem. För att vi skall kunna förstå det svenska folkhälsobegreppet krävs det emellertid mer än bara vetenskapen om att denna paternalistiska människosyn är den dominerande bland svenska beslutsfattare. Bilden behöver kompletteras med en kollektivistisk trosvisshet.

I Sverige bedrivs folkhälsoarbetet nämligen inte på individnivå – det bedrivs på samhällsnivå. Det är förändringar på den aggregerade nivån som krävs för att hin-

Troligen ger detta inte en rättvisande bild av personalfesterna på Folkhälsoinstitutet. Thomas Couture, Romare under förfallets tid, 1847. Musée d'Orsay, Paris.

dra hot mot folkhälsan. Det mest flagranta exemplet på detta är naturligtvis den aldrig avstannande kampanjen emot alkoholen. Folkhälsoinstitutet har sällan försuttit ett tillfälle att med liv och lust kasta sig in i debatten för att ha synpunkter på den svenska och, på senare år, europeiska alkoholpolitiken. Dessvärre har det utan några kända undantag ständigt skett med den kollektivistiska ansatsen att hela befolkningens liv måste läggas tillrätta, trots att det endast är en blygsam minoritet som har allvarliga alkoholrelaterade problem. Att institutet betraktar samhällsnivån som tillvarons lägsta analyserbara nivå skall jag strax återkomma till.

När Folkhälsoinstitutet ventilerar sina åsikter i frågan, är det i de allra flesta fall generaldirektör Ågren som framträder. Kanske är detta inte ägnat att förvåna. Ågren hyser både i sin profession som alkoholläkare och som före detta landstingsråd och gruppleddare för vänsterpartiet i Stockholms läns landsting ett genuint engagemang för hälso- och sjukvårdsfrågor.

PÅ ALLA STOLAR

Denna meritlista har bland annat lett till att Ågren lyckades vara både ledamot och sakkunnig i Nationella folkhälsokommitténs utredning Hälsa på lika villkor (SOU 2000:91), som sedan blev regeringspropositionen Mål

för folkhälsan (proposition 2002/03:35, beslutad av riksdagen i april förra året). Mellan mars 1997 och oktober 1999 representerade Ågren som landstingsråd vänsterpartiet i utredningen. När han i november 1999 påbörjade arbetet som Folkhälsoinstitutets generaldirektör, fick han byta hatt och i stället knytas till kommittén som sakkunnig och ”icke-politisk”.

Ågren har med andra ord haft ett ansevärt inflytande över den utredning som utgör ett icke obetydligt fundament för såväl Folkhälsoinstitutets existensberättigande som dess verksamhetsinriktning. Bland annat slog utredningen fast att ett av de 18 nationella folkhälsomålen skulle vara minskad totalkonsumtion av alkohol i landet (Mål 13: Minskat skadligt alkoholbruk). Föga överraskande var det Folkhälsoinstitutet som av utredningen uppdrogs att mäta svenskarnas totala per capita-konsumtion av alkohol.

Utredningens övertygelse om att den svenska alkoholpolitiken skall bygga dels på en aggregerad samhällsyn, dels på restriktivitet och minskad totalkonsumtion, har Ågren tagit med sig till Folkhälsoinstitutet. Därför nöjer sig Ågrens institut inte med något annat än att samtliga medborgares tillgång till, och konsumtion av, alkohol skall begränsas. I stället för att acceptera att det är enskilda individer som har alkoholproblem, och att

det därför är dessa enskilda som politiken bör sikta in sig på att hjälpa, förfäktar Ågrens institut uppfattningen att alkoholkonsumtionen skall reduceras också hos den stora majoritet av befolkningen som kan hantera alkohol utan att drabbas av sociala eller medicinska problem. Totalkonsumtionen skall minska, som sagt.

Visserligen finns ett dokumenterat positivt samband mellan totalkonsumtionen av alkohol och förekomsten av alkoholskador. Även om det inte är självklart, så är det åtminstone sannolikt att ökad användning av en farlig substans leder till att fler skadas av substansen. Där emot är det långtifrån självklart att detta bör betraktas som ett problem som det offentliga har att ställa tillräta genom förbud och restriktioner.

I ett fritt samhälle är det rimligt att människor, som av det offentliga förklarats myndiga, också bör tillerkännas rätten att själva få avgöra om priset för en ökad konsumtion av en farlig substans – nämligen försämrad hälsa – är värt att betala. Somliga kommer att göra bedömningen att substansens positiva egenskaper, exempelvis glädje och avkoppling, uppväger dess nackdelar i form av försämrad hälsa och kanske rentav kortare livslängd. Det är dock en bedömning som det inte ankommer på Ågrens institut, riksdagen, socialdepartementet eller någon annan att göra.

Det finns gott om exempel på den ågrenska klappjakten på varje livsstil som faller utanför det idealmönster som Folkhälsoinstitutet bestämt sig för. Ågren har därför också missionerat för obligatoriska nivåmätare på bagin-box-vin. Med argumentet att han inte ser ”något stort samhällsbehov” därav, har han slagits emot de få krogar som tillåts ha öppet till klockan 5 på morgonen. Att Ågren därtill är mycket negativt inställd till de ökade införselkvoterna för alkohol från övriga EU förvånar väl ingen.

En av de främsta rösterna bakom det totala rökförbudet på krogar och restauranger som träder i kraft nästa år har hetat Gunnar Ågren, som ansåg att det var ”realistiskt” att sätta sin tilltro till frivilliga branschöverenskommelser om rökfria zoner. Han har föreslagit att teveprogram bör åläggas att varna de yngre tittarna för att alltför mycket tevetittande kan leda till fetma, och i samma krigföring mot större midjemått vill han införa en särskild extraskatt på onyttig mat. Tillsammans med Livsmedelsverket har Ågren nyligen också börjat fundera på hur ett totalförbud mot matreklam riktad till barn skulle kunna se ut.

Det kollektivistiska anslaget döljs alltså illa, oavsett vilken sakfråga Ågren och hans institut lägger sig i. I ett rimligare politiskt idéklimat skulle man naturligtvis inte komma undan med sådana för vuxna människor förnedrande propåer, men i ett land med en tradition av auktoritetstroende och djup respekt för överhetens regleringsvilja behöver personer som Ågren känna få hämningar.

Ågrens korståg mot myndiga människors rätt att göra sina egna livsval både i stort och smått är inte begränsat till hans nuvarande plattform som generaldirektör för Folkhälsoinstitutet. Från sin tid som landstingsråd för vänsterpartiet i Stockholms läns landsting har han tagit med sig sitt motstånd mot kundvalssystem och privatiseringar. Då argumenterade han flitigt emot detta på lokal nivå. I dag fortsätter han sitt valfrihetsmotstånd på rikspanelet.

När regeringen i somras begärde in remissyttranden på sitt förslag på förbud mot utförsäljning av akutsjukhus – den så kallade stopplagen – avstyrktes förslaget av en stor majoritet av remissinstanserna. Till och med normalt regeringsvänliga instanser som LO och Vårdförbundet, liksom en rad av regeringens egna myndigheter (Konkurrensverket, Statskontoret, Socialstyrelsen), gjorde tummen ned.

IDEOLOGI: KOMMUNISM

Men Ågrens Folkhälsoinstitut gick emot strömmen och fyllde sin myndighets remissvar med utpräglat ideologisk argumentation till stopplagens försvar. Ågren lät till och med inkludera rena falsarier i svaret. Till synes okunig om att det finns en rad studier som visar att vinstdrivande sjukhus har nöjdare patienter och personal än vad sjukhus med landstinget som huvudman förmår uppvisa, hävdade Ågren i sitt remissvar att privat sjukvård är av sämre kvalitet. Detta kan för övrigt jämföras med uppfattningen hos hans systemmyndighet, Socialstyrelsen, nämligen att ”... skillnader i vårdens medicinska kvalitet inte kan knytas till ägar- eller driftsform”.

Man kan sammanfatta Ågrens och hans folkhälsoegelikars politik med att den gamla idén om individens ansvar mer eller mindre tycks ogiltigförklarad. Inget moment i tillvaron är för privat för att reglera, ingen del av samhället fredad från godhjärtade pekpinningar från de skattefinansierade folkhälsofackmännen och -kvinnorna. Vi känner igen Ågrens kommunistiska förflutna i Folkhälsoinstitutets agerande.

I en tid när de nya gudarna heter expertutredningar och lagstiftning, invaggas vi på nytt i tron att vi slipper ta ansvar för våra liv. När jordegummorna på sin tid ställde sitt hopp till att Gud skulle hjälpa det förtappade människosläktet till ett långt och friskt liv, förväntas vi i dag ställa vårt hopp till att folkhälsoexpertis och sakkunnigt utredningsfolk framlägger riktlinjer för det optimalt sunda levernet.

Och den som vågar leva på sitt eget vis kommer att mötas av samma vrede som drabbade gamla tiders Gudstrotsiga. Cirkeln är slut. Den gamla överhetstron är tillbaka.

Peter O Sellgren (peter.o.sellgren@swipnet.se) är f d ordförande för Fria Moderata Studentförbundet.